

Giedrius Subačius

University of Illinois at Chicago
Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

Svetimieji ir savieji Simono Daukanto kalbos gryninimo strategijoje¹

Skiriu 220-osioms Simono Daukanto gimimo metinėms

1. KALBOS GRYNINIMAS. Dažnu atveju minimos Simono Daukanto (1793–1864) pastangos gryninti lietuvių kalbą. Pavyzdžiui, jo amžininkas Motiejus Valančius 1846 metais užsirašė, kad Daukantas „visą savo amžių paskyrė žemaičių kalbai kelti ir **kuopti** ją **nuo makaronizmu** [čia ir toliau paryškinta mano – G. S.]“². Kitas amžininkas, Teodoras Narbutas, po 1849 metų užsiminė apie Daukanto grynios kalbos žodynėlį: „Vienas lietuvių kalbos žinovas tarmėse ir patarmėse ieškojo originalių lietuviškų žodžių [...] ir ketino sudaryti **grynios** lietuvių **kalbos** žodynėlį“³.

Vėlesni Daukanto kalbos ar biografijos tyrėjai irgi minėjo gryninimo pomėgį. „Kiekviena knyga, parašyta **gryna** lietuvių kalba, Daukantui didžiausias malonumas ir džiaugsmas“, – 1939-aisiais rašė Alfonsas Kalnius⁴. „Svarstydamas kalbos grynumo problemas [...] S. Daukantas nurodo savuosius **grynios** lietuvių kalbos idealus; jo kalbiniai taisyklai paremti liaudies kalbos praktika ir M. Daukša bei K. Sirvydu“⁵, – 1988 metais akcentavo Saulius Žukas. „Daukantui rūpėjo įvairūs lietuvių kalbos klausimai – bendroji kalbotyra, literatūrinės kalbos gramatika, leksika, rašyba, kalbos **gryninimas**“⁶, – 1991-aisiais rašė Vytautas Merkys.

2. LEKSIKA. Taip pat pastebima, kad Daukantui rūpėjo leksika, o kitų kalbos sluoksnių savumas ar svetimumas nebuvo patekęs į jo akiratį. Kalnius apibendrino, kad

1 Partial funding for copying Simonas Daukantas' manuscripts became available through the "LAS Award for Faculty Research in the Humanities" of University of Illinois at Chicago for the project "Change in Written Language: A Case of Simonas Daukantas (1793–1864)" (2013).

2 Valančius 1929, 130.

3 Griškaitė 1996, 164.

4 Kalnius 1939, 520.

5 Žukas 1988, 137.

6 Merkys 1991, 123.

Daukantas stilistikos ir sintaksės dalykais nei teoretiškai, nei praktiškai nėra rūpinęsis, net niekur apie tai savo raštuose neprasitaria, o visą dėmesį ir pajėgas nukreipė į **žodyną**. Tik žodynas jam egzistuoja sprendžiant apie kalbos gerumą; jis yra jam vienintelis kriterijus galvojant apie kalbos grynumą ir lankstumą. Toks pat jis ir savo raštuose: juose žodynu labai rūpintasi, o sintaksės ir stilistikos dalykų visai nebota⁷.

Kalnių lakoniškai atkartojo Merkys: „Kalbos grynumo Daukantas žiūrėjo vien **žodyne**, nepaisydamas sintaksės nei stilistikos“⁸. Ir Žukas rašė, kad „S. Daukantas siauriau supranta *kalbą*, jam rūpi beveik vien **leksika**“⁹. Kalnius manė, kad to priežastis buvo apskritai lengvesnis leksikos nei kitų kalbos sluoksnių pastebimumas: „žodyniniai kriterijai daug **lengviau surasti**, negu stilistiniai ir sintaksiniai“¹⁰.

3. DĖMESYS SVETIMIESIEMS. Jono Palionio užsiminta ir apie tai, kad Daukanto lietuvių kalbos gryninimo pastangos buvo nukreiptos ne į savus, o kitų tautų atstovus, nors ta mintis ir neplėtota:

matyti ne tik Daukanto pastangos gryninti savo raštų kalbą, bet ir vienas iš to gryninimo motyvų, būtent noras parodyti **kitų tautų atstovams** lietuvių tautos ir kalbos savitumą¹¹.

Iš tiesų, toks kovos su svetimtaučių, svetimų išsilavinusių žmonių, oponentų nuomonėmis aspektas Daukanto darbuose labai ryškus. Štai visuose trijuose pagrindiniuose Daukanto Lietuvos istorijų tekstuose nusakomas reikalas rodyti savo kalbos vertę svetimiesiems. *Darbuose* (1822) Daukantas perspėjo apie „tokius mokytus“ vyrus, kurie „patys nemokėdami gerai tos kalbos“ sakė „Lietuvos kalbą būk esančią sąmėžiniu visokių kalbų“:

Wy=||nog ira ir tokiu **mokitu** kuryi || kuryi stygawo iog Letuwas Kałba buk esonte soumiežyniu wysokiu kałbu, nes tij **wira**¹² tau¹³ stygawo patis nemoki[e]damis geray tos Kałbos nes parskaitiusis¹⁴ nekurius iszguldimus isz wokiszka, arba lankiszka Kałba, kuriusy radusis tiktai¹⁵ kelis žodius swetymus ir dieł tu kielu žodiu wadin Lietuvos Kałba **nouszłowoms** wysokiu Kałbu¹⁶.

Vienok yra ir tokių **mokytų**, kurie stigavoja, jog Lietuvos kalba būk esanti **sąmėžiniu** visokių kalbų, bet tie **vyrų** tą stigavoja, patys nemokėdami gerai tos kalbos, bet perskaitę nekuriuos išguldytus iš vokiškos arba lenkiškos kalbos, kuriuose radę tiktai kelis žodžius svetimus ir dėl tų kelių žodžių vadina Lietuvos kalbą **nuošlavomis** visokių kalbų¹⁷.

7 Kalnius 1939, 526.

8 Merkys 1991, 123–124.

9 Žukas 1988, 111.

10 Kalnius 1939, 526.

11 Palionis 1995, 179.

12 Vėliau tais. į *bet tyi wiraj*.

13 T. y. *tou*.

14 Vėliau tais. į *bet parskaicziusis*.

15 Vėliau tais. į *tiktaj*.

16 [Daukantas] 1822, 65–66. Tai vadinamasis Jurgio Platerio nuorašas, bet toliau cituojama atkarpa nurašyta neidentifikuota ranka.

17 Daukantas 1976a, 64.

Lietuvių kalbos oponentams į lūpas įdedami ypač neigiamos konotacijos žodžiai *sąmėžinis* 'sąšlavos, mišinys' ir *nuošlavos* 'sąšlavos', o lietuvių kalba jų esą laikoma sumaišyta su kitomis ir prasta. Daukantas, be abejo, žinojo Ksavero Bohušo veikalą¹⁸, kuriuo šis 1808 metais buvo paskelbęs lietuvių kalbos savarankiškumą¹⁹; tokia pagrindinė principinė Bohušo mintis Daukantui nekėlė abejonių: lietuvių kalba esanti atskira, savarankiška – ir joks ne mišinys. Tik svetimakalbiai, gerai nemokėję lietuviškai, to nesupratę. Jie esą pažiūrinėję, pavartinėję iš lenkų ar vokiečių kalbų verstus lietuviškus tekstus ir būtent iš jų sprendę apie menką lietuvių kalbos vertę. Daukantui turėjo būti labai įsivėję į sąmonę, kad net ir gerai lietuviškai nemokantys tekste galį atpažinti perimtuosius žodžius; svetimoms kalboms jiems kaip tik padeda identifikuoti skolinius, nuspėti jų šaltinius (nors mažai ką pasako apie neskolintą leksiką). Daukantas bus išsikėlęs uždavinį savo tekstus konstruoti taip, kad svetimieji nerastų ką atpažinti.

Po gero dešimtmečio *Istorijoje žemaitiškoje* (prieš 1834) Daukantas vėl kalbėjo apie tai, kaip „tūli mokyti vyrai“ randa „Rašte Šventame daug žodžių gudų, lenkų, vokiečių“. Svetimųjų vaidmuo čia kiek pakitęs: nesakoma, ar skolinius pastebintys tikrai yra svetimtaučiai (nors minėtas 1822-ųjų *Darbu* kontekstas siūlo taip manyti), bet pabrėžiama, kad tai svetimtaučiai buvo vertėjai, „nemokantys“ ir nesirūpinantys „čystumu kalbos“:

Tuly **mokity wira** rasdamis Letuwiu raszty szwentamy daug zodiacu Gudų Lanku wokity waden Letuos kalba **sumiežyniu**²⁰, nemindamis, iog tū raszta szwenta iszgulde ne patis Letuwe bet praszaleite ta ira Guda, Lanka ir Wókite nemokontis tós kalbos ir dar tame ūmžui, kuremy ne **czystumu** kalbós, bet weinu tykrumù iszguldimu zodiacu terupynos, dieltogi ije kaip **praszaleite iurszy** swetymas zodes ta kalba²¹.

Tūli **mokyti vyrai**, rasdami lietuvių Rašte Šventame daug žodžių gudų, lenkų, vokiečių, vadina Lietuvos kalbą **sūmėžiniu**, nemindami, jog tą Raštą Šventą išguldė ne patys lietuviai, bet prašaleičiai, tai yra: gudai, lenkai ir vokiečiai, nemokantys tos kalbos ir dar tame amžiu, kuriame ne **čystumu** kalbos, bet vienu tikrumu išguldymo žodžių terūpinos, dėl to gi jie, kaip prašaleičiai, **įursė** svetimais žodžiais tą kalbą²².

Daukantas pakartojo *sąmėžinį* iš *Darbu*, taip pat įsivedė kitą neigiamai konotuotą žodį – *įursė* 'suteršė'. Mokyti vyrai, randantys Biblijos vertime *nečystą* lietuvių kalbą, esą turėtų kaltinti vertėjus prašaleičius. Tarsi patys gimtakalbiai lietuviai nė nebūtų galėję pavartoti skolinių.

Dar po keliolikos metų paskutiniame savo Lietuvos istorijos veikale *Pasakojimas* (1850) Daukantas jau kalbėjo ir apie save – kaip jis išmėtęs iš kalbos skolintus žodžius:

18 Bohusz 1808.

19 Plačiau apie Bohušo idėjas žr. Subačius 1998, 77–84.

20 Iš pradžių parašyta *miežyniu*, ir tik tada įterptas priešdėlis *su*.

21 [Daukantas] prieš 1834, 41v. (Ištraukoje kai kurie diakritikai pridėti vėliau pieštuku, čia jie necituojami.)

22 Daukantas 1995, 118.

Zodius svetimus **iursztus** i musû kalbą **iszmėtiau** o i jų vietą tikrus Letuwiszkus zodius²³ pastatiau, kad **prasžalejtis** skajtydamas musû knigas netartu musû tautą esantę **sanmiežiniù** wisokiù tautù²⁴.

Žodžius svetimus, **jurštus** i mūsų kalbą, **išmečiau**, o i jų vietą tikrus lietuviškus žodžius pastačiau, kad **prašaleitis**, skaitydamas mūsų knygas, netartų mūsų tautą esančią **samėžiniu** visokių tautų²⁵.

Pasakojime Daukantas nurodė nesavarankiškos, mišrios, *samėžiškos* sampratos skleidėjus – *prašaleičius*. Darbuose už tai kaltė teko mokytiems vyrams, nemokantiems gerai lietuviškai, o *Istorijoje žemaitiškoje* – gudams, lenkams bei vokiečiams, prastai vertusiems įvairius tekstus į lietuvių kalbą. Pabrėžta svetimųjų prašaleičių *nekompetencija*: kalbos mokėjimą Daukantas pripažino tik labai gerą, gimtakalbio lygio; net vertėjų (svetimųjų) kalba jam neatrodė pakankama. Kadangi apie mišrią lietuvių kalbos kilmę sprendžiantys svetimieji, jie Daukantui tapo svarbiausiu atskaitos tašku, o jų nuomonė – pagrindiniu taikiniu. Prašaleičių jurštų ir pastebėtų žodžių užpuolimas atskleidžia Daukanto požiūrį: jis kovojo prieš skolinius, rūpinosi leksikos *čystumu*, bet ne tam, kad saviems gimtakalbiams tokia kalba būtų patogesnė, tikslesnė, suprantamesnė, gražesnė, o kad svetimieji jos nebelaikytų kalbų mišiniu.

Pasakojime bene tiksliausiai suformuluota politinė skolinių vengimo priežastis – kad „prašaleitis, skaitydamas mūsų knygas, netartų mūsų tautą esančią samėžiniu visokių tautų“. Kalbos samėžiškumas perkeltas *tautai*. Norėta su stebėtojais iš šalies šnekėtis ne tik – ne tiek – apie kalbą, kiek apie tautą. Tai tautos pripažinimo reikėjo sulaukti iš svetimųjų. Kalba esanti tautos būtis išraiška, ir skolinių atsikratymas akcentuojantis tautos atskirumą. Žodžių grynumas Daukantui – pagrindinis faktinis įrodymas, kad lietuvių tauta savarankiška. Neigdami kalbos savarankiškumą, svetimieji neigė ir tautos egzistavimą.

Vadinasi, galima manyti, kad Daukanto norą rūpintis tik žodžiais galėjo lemti ne vien ypatingas leksikos pastebimumas, bet ir supratimas, kad svetimieji be leksikos jokio kito kalbos sluoksnio išskirti ar apkalbėti nebuvo pajėgūs.

4. NEPATOGUMAS SAVIESIEMS. Kalbos grynumo, kitaip sakant, kalbos nepriklausomybės demonstravimo siekis matyti ir lingvistiniuose Daukanto darbuose. Daukantas yra rašęs trijų tomų lenkų–lietuvių kalbų žodyną (1850–1856), ir nors darbas liko nebaigtas, bet spėta sukurti daugybę naujadarų – netgi apie 3800²⁶ (galbūt daugiau nei bet kuriame kitame žodyne visoje lietuvių kalbos istorijoje). Galima pateikti kad ir tokių pavyzdžių:

ajszkzilys ~ aiškžilys, verstas iš *Jasnosiwiec* 'antilopė' I 424;

groužragis ~ grąžragis, verstas iš *Krętorog* 'gyvulys suktais ragais' I 562;

23 Tarp eilučių įtrp. *zodius*.

24 [Daukantas] 1850, 5.

25 Daukantas 1976b, 8.

26 Subačius 1993, 136.

pusantrkurpinis, verstas iš *Póttorostop[n]y* II 480;

žįjmgimis ~ *žiemgimis*, verstas iš *Zimorodny* 'kuris sukelia šaltį' III 777;

žmogžirgas ~ *žmogžirgas*, verstas iš *Chłopokoń* 'kentauros' I 118²⁷.

Ar Daukantas išivaizdavo praktinį tokio savo žodyno vartotoją? Kažin ar tokie, kartais vien okazinius ar potencinius lenkų kalbos darinius verčiant sukurti, naujadarai (neretai – kalkės) būtų buvę labai reikalingi žodyno ir apskritai lietuvių kalbos vartotojams. Aišku, kad vienas iš Daukanto žodyno tikslų buvo fasadinis: jam rūpėjo pademonstruoti, kiek daug lietuvių kalba turi žodžių, kaip jai nereikia jų skolintis. Tarsi Daukantas tebutų stengęsis pademonstruoti svetimiesiems, kad lietuvių kalba žodinga, nenusileidžianti kitoms kalboms – tačiau praktiniai vartotojo poreikiai atsidūrė nuošalėje (pavyzdžiui, apie žodyno žodžius visai nepateikta gramatinės informacijos, nors to meto leksikografijoje gramatinės nuorodos buvo privalomos, o žodynai be jų tiesiog nebuvo spausdinami).

Lotynų ir žemaičių kalbų gramatikoje *Prasma* (1837) Daukantas rašė:

Cze kítî rasza, węito ù, ó; bet asz sekdamas senowês rasztus pîrm 300 metû rasztus, kaap tinai radau balsês ženklintas, teep îr cze iês paženklinau, **idant paroditio** toumi **szałaiiems**, iog pas mus kaap senowie kad kalbieję teep îr nù tebkałb²⁸.

Čia vėlgi svarbiausia – parodyti *šalaujams* 'svetimšaliams' kalbos (ir rašybos) tęstinumą („idant paroditio toumi szálaiiems“), o ne parinkti patogiausius, įprasčiausius, priimtinausius diakritikus saviems vartotojams. Panašių minčių Daukantas greičiausiai turėjo ir traukdamas į savo raštus latviškus (*lieta*, *lūgoti*, *plucinti*, *rinda*²⁹) bei prūsiškus (*rikys*) žodžius, neva jie irgi lietuviški, – nors skaitytojams jie nebūtinai buvo aiškūs.

5. **ATMETIMAS.** Nors Daukantas buvo išaukštintas už lietuvių kalbos ideologiją, tokios kalbos politikos pasirinkimas svariai prisidėjo prie to, kad jo paties kalba atmesta kaip sunkiai suprantama ir nepatogi.

1846 metais Motiejus Valančius (1801–1875), tuo metu dar buvęs Daukanto bičiuliu, *Pastabose pačiam sau* užsirašė: „[Daukantas] pradėjo rašyti rinktine kalba, senovine, šiandien Žemaičiuose nebevartojama, dėl to skaitytojams labai **neskania**“³⁰.

1853-iaisiais, buvęs Vilniaus universiteto studentas, pats dirbęs su žemaitiškais tekstais, Varšuvos cenzūros komiteto viršininkas Kajetonas Nezabitauskis (1800–1876) laiške Daukantui rašė nesuprantąs atskirų jo *Būdo* (1845) žodžių, vietų, ar ir ilgesnių teksto atkarpų, nors pirmuosius 23 savo gyvenimo metus esą praleidęs tarp žemaičių (tad gerai mokėjęs žemaitiškai):

Mowa w dziełach powyższych [t. y. *Būde* ir *Žemaičių vyskupystėje*], a mianowicie też w pańskim [t. y. *Būde*], tak jest głębokiej i odległej samoistności sięgająca, że ja liczych wyrażen pojedynczych, a nawet i całych peryodów, ustępów dłuższych, – **zu-**

27 Daukantas 1993–1996.

28 [Daukantas] 1837, 14–15.

29 Plg. Fraenkel 1931.

30 Valančius 1929, 130.

peľnie rozumieć nie moge – chociař nie bez zawstydnienia do tego się przyznać mi przychodzi, – bo chociař urodziłem się na Żmudzi, język tego ludu, w Kolebce mi się najpierwszy odbił o uszy!.. lata młodzięcze aż do 23ch ciagle w śród Żmudzinów spędziłem!³¹

Vėliau ir Antanas Baranauskas turbūt 1883 metų birželio mėnesio vokiškai rašytame laiške *Auszros* laikraščio redakcijai kritikavo Daukanto kalbą (laiškas Jurgio Mikšo išverstas į lietuvių kalbą, Baranausko originalas neišliko):

Daukanto kalba yra dėl ieškoto purizmo ir dėl įtaisymo budavonės pagal pavyzdį klasiškųjų kalbų ir puikiam mokslinčiui ir filologui **nelengvai suprantama**. Žmonės jo visai neišmano. Lietuviai sako, Daukanto knygelėse randama kalba ... žemaičių, šieji vėl – tai esanti kalba fanatiškųjų sumaskoliuotųjų lietuvių (čiršgudžių)³².

Dar po dešimties metų, 1893-iaisiais, Daukanto *Žemaitiškos istorijos* Amerikoje leidėjai nutarė pertvarkyti jo kalbą:

Kalba ir raszliava visūse veikalūse S. Daukanto saviszkaĩ, daug skiriasi nū sziandieniszkos ir pertai daugumai lietuvių, galima sakyti, **mařai suprantama**, apart Telszių kraszto, kur jis gimė ir kurių kalba jis stengėsi raszyti. Pertai istorija jo yra spaudinama atsakant sziandieniszkaĩ kalbai ir raszliavaĩ³³.

Daukanto *Darbus* (1822) tyręs Vincas Laurinaitis 1936 metais, be kita ko, jo kalbą pavadino neaiškia: „Daukanto kalba supinta ilgais perijodais, **neaiřki**, sujausmintą“³⁴. Ir gerokai vėliau, 1988 metų Daukanto biografijoje, Saulius Žukas rařė: „Lietuvoje tuomet jis **nebuvo plaćiai skaitomas**, ir svarbiausia – dėl kalbos“³⁵. O jei nebuvo skaitomas Lietuvoje, tai nebuvo skaitomas ir kitur.

6. APIBENDRINIMAS. Galima apibendrinti, kad Daukantui pirmiausia rūpėjo politiniai kalbos įtvirtinimo aspektai, – *kalbos grynumas* turėjo įrodyti *tautos savarankiškumą* ir vertę. Kalbos suprantamumas, aiřkumas, patogumas Daukantui nebuvo tiek svarbu, kiek kalbos grynumo eksplikavimas. Prioritetą Daukantas teikė fasadiniam demonstravimui, bet dėmesio pristigo kalbos funkcionavimui. Galima sakyti, kad strateginis Daukanto rařomosios kalbos tikslas buvo įtvirtinti aukštą lietuvių kalbos statusą negimtakalbių sąmonėje (statuso planavimas), o kalbos kaip tinkamo įrankio ir priemonės kūrimas bei formavimas gimtakalbiams (korpuso planavimas) buvo mažiau svarbus.

Antra vertus, Daukanto praktika remtis senaisiais lietuviřkais rařtais, rinktis latviřkų ir prūsiřkų žodžių, beatodairiřkai kurti naujadarus sudarė ryřkių komunikacijos trikdžių tiek jo amžininkams (Valanćiui, Nezabitauskiui), tiek vėlesniems lietuvių kultūros veikėjams (Baranauskui) ir jo tekstų leidėjams (*Vienybei lietuvininkų*).

31 Nezabitauskis 1853, 3.

32 Kapsukas 1924, 45.

33 „Simanas Daukantas“, 1893, 530.

34 Laurinaitis 1936, 38.

35 Žukas 1988, 131.

Nors ilgainiui daukantiška ideologija – kalbos statuso aukštinimas – davė rezultatų, bet Daukanto kalbos korpuso planavimo pastangos liko atmestos.

Prioritetinė Daukanto leksikos gryninimo orientacija buvo demonstravimas sve-timiesiems, skirtingai nuo vėlesnių XIX ir XX amžiaus normintojų – aušrininkų, varpininkų, Jono Jablonskio, Juozo Balčikonio ir kitų, – kurie kalbos gryninimo pa-stangas, priešingai, pirmiausia nutaikė į savus gimtakalbius vartotojus.

Literatūra:

- BOHUSZ, XAWIER, 1808: *O POCZĄTKACH NARODU I JĘZYKA LITEWSKIEGO ROZPRAWA [...]*, w WARSZAWIE, w DRUKARNI GAZETY WARSZAWSKIEY.
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] 1822: *Darbay senuju Lituwiau yr Zemaycziau*; VUB RS: f. 1 – D 104, 65–66; vadinamasis Jurgio Platerio nuorašas, rankraštis.
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] prieš 1834: *ISTORYJE ZEMAYTYSZKA*; LLTIB RS: f. 1 – SD 2; rankraštis, autografas.
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] 1837: *PRASMĄ ŁOTINŪ KALBŌS, PARASZĘ K. W. MYLE. PET-RAPILIE*. Ispausta pas K. HINTZE.
- [DAUKANTAS, SIMONAS,] 1850: *Pasakojimas apej Wejkalus Letuwiau tautos senowie kuri trum-paj apraszia Jonas Ejnoras* (Motiejaus Valančiaus ranka patikslinta: „kitej Simonas Dau-kaantas, Rafztinikas Pilozopios magistras“), *metuse 1850*; VUB RS: f. 1 – F 171; rankraštis, autografas.
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1976a: *Raštai 1*, sudarė V[ytautas] Merkys, tekstą paruošė B[irutė] Vanagienė, Vilnius: Vaga.
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1976b: *Raštai 2*, sudarė V[ytautas] Merkys, tekstą paruošė B[irutė] Vanagienė, Vilnius: Vaga.
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1993–1996: *Simono Daukanto raštai. Didysis lenkų–lietuvių kalbų žo-dynas 1–3*, parengė Giedrius Subačius, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- DAUKANTAS, SIMONAS, 1995: *Istorija žemaitiška 1*, parengė Birutė Vanagienė, Vilnius: Vaga.
- FRAENKEL, E[RNST], „Letticismen in Daukantas ‘Wortschatz’“, *Filologu biedrības raksti 9*, Rīga, 1931, 52–63.
- GRIŠKAITĖ, REDA, 1996: „Simono Daukanto ir Teodoro Narbuto epistolinis dialogas“, *Si-mono Daukanto raštai. Laiškai Teodorui Narbutui. Epistolinis dialogas*, pratarmė, įvadas, laiškų parengimas ir komentavimas Redos Griškaitės, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 11–170.
- KALNIUS, A[LFONSAS], 1939: „Daukanto pažiūros į kalbos ir tautos santykius“, *Židinys 11*, Kaunas: Spindulys, 515–528.
- KAPSUKAS, V[INCAS], 1924: „‘Aušra’ ir kunigai. Vyskupo A. Baranausko laiškas ‘Aušros’ redaktoriui!“, *Kibirkštis 4*, 44–45.
- LAURINAITIS, V[INCAS], 1936: *S. Daukanto jaunatvės kūryba, arba (S. Daukanto „Darbay se-nuju lituwiau yr zemaycziau“ 1822 m. ir to veikalo reikšmė)*, Kaunas: Raidė.
- MERKYS, VYTAUTAS, 1991: *Simonas Daukantas*, antras papildytas leidimas, Vilnius: Vyturys.

- NEZABITAUSKIS, KAJETONAS, 1853: Laiškas iš Varšuvos (?) Simonui Daukantui į Varnius; dovana A. Šilgalio iš Skuodo; VUB RS: f. 1 – D 718; rankraštis, autografas.
- PALIONIS, JONAS, 1995: *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- „Simanas Daukantas“, *VL* 44, 1893, 530.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 1993: „Simono Daukanto Didžiojo lenkų–lietuvių kalbų žodyno naujadarai: individuali žodžių daryba“, *LAIS* 4. *Liaudis virsta tauta*, Vilnius: Baltoji varnelė, 135–216.
- SUBAČIUS, GIEDRIUS, 1998: *Žemaičių bendrinės kalbos idėjos. XIX amžiaus pradžia*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- VALANČIUS, MOTIEJUS, 1929: *Pastabos pačiam sau*, Iš lenkiškosios vyskupo Motiejaus raš-liaivos sulasė ir savo pastabų pridėliojo doc. J[uožas] Tumas, Klaipėda: „Ryto“ bendrovė.
- ŽUKAS, SAULIUS, 1988: *Simonas Daukantas*, Kaunas: Šviesa.

GIEDRIUS SUBAČIUS

Gauta 2013 m. gruodžio 2 d.

Department of Slavic and Baltic Languages and Literatures
University of Illinois at Chicago
UH 1600, MC/306
601 S. Morgan St.
Chicago IL 60607, U.S.A.
el. p. subacius@uic.edu

Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5
LT-10308 Vilnius, Lietuva